

مولفه های اخلاقی التزام و تعهد در ادبیات شفاهی و فولکلور مبتنی بر جنگ استان خوزستان

منیره رضازاده کاوری^۱، دکتر سیما منصوری^{۲*}، دکتر مسعود پاکدل^۳، دکتر منصوره تدینی^۴
 ۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، واحد رامهرمز، دانشگاه آزاد اسلامی، رامهرمز، ایران
 ۲. گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد رامهرمز، دانشگاه آزاد اسلامی، رامهرمز، ایران
 (تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۸/۲۴، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۲)

چکیده

زمینه: باور مردمی یا فولکلور دربرگیرنده افسانه‌ها، داستان‌ها، اشعار، موسیقی، تاریخ شفاهی، ضرب‌المثل‌ها، هزلیات، باورهای مردمی دربارهٔ بخت و شگون و چشم زخم، لالایی مادران، پایکوبی بومی، آیین‌ها، شیوه‌ها و سنت‌ها ست و همواره مملو از روح ستیز با استبداد و سیاهی و پایداری در برابر ظلم است. مضامین موجود در اشعار فولکلور خوزستان درباره جنگ بیانگر پیشینه ادبیات شفاهی، فرهنگ، تاریخ، جغرافیا و زایش شعر متعهد و ملتزمی است که مقاومت و پایداری مردم این خطه را در دوران جنگ نشان می‌دهد. مهمترین هدف این پژوهش یافتن مولفه‌هایی اخلاقی چون التزام و تعهد در ادبیات شفاهی و فولکلور مرتبط با جنگ استان خوزستان است.

نتیجه گیری: شعر خوزستان و ادبیات آن در پیوند با محیط منحصر به فرد آن قرار دارد. شعر این منطقه با توجه به تعلقات اقلیم گریانه شاعران، دارای عناصر بومی زیادی است که ما را با نوع خاصی از شعر روبرو می‌کند که با بررسی آن از یک سو می‌توان با عناصر بومی خوزستان بیشتر آشنا گردید و از سوی دیگر وارد جریان و شیوه‌ی شاعری خاصی می‌شویم که هر شاعر بر اساس روحیات خود به سرودن اشعاری پرداخته و عناصر اقلیمی را با ظرافت خاصی وارد شعر خود کرده است. با توجه به اینکه استان خوزستان، به عنوان قطب و مهد پایداری و مقاومت در دوران جنگ تحمیلی است بی‌شک اشعار و ادبیات عامه این استان از جنگ و دفاع مقدس تاثیر گرفته و با نگاهی به این اشعار در می‌یابیم که مملو از مولفه های اخلاقی چون التزام و تعهد می‌باشند.

کلیدواژگان: مولفه های اخلاقی، التزام و تعهد، ادبیات پایداری، اشعار فولکلور، جنگ

سرآغاز

دوران طولانی جنگ هشت ساله، استان خوزستان حامل ویژگی‌های کم نظیری بوده است. ویژگی‌های کم نظیر مردم این استان به خوبی در اشعار فولکلور و ادبیات پایداری^۴، که یکی از انواع ادبی که در دوره معاصر در شعر فارسی است، دیده می‌شود. در این اشعار مفاهیم اعتراض و مقاومت اجتماعی^۵ جنگ در مقابل تجاوزگران و انقلاب در مقابل سلطه‌گران غلبه دارد (۳). مسلمانان با تکیه بر مقاومت و پایداری در دوران هشت سال دفاع مقدس جنوب حاوی مضامینی بکر از شعر ملتزم و متعهد شمولیت یافته‌ای است، که به واسطه مولفه های اجتماعی و دیگر منابع مطرح شده از دیر باز بر زندگی مردم این خطه تاثیر داشته، و با نقش-آفرینی تمام مردم ایران در حماسه سازی‌های دوران دفاع مقدس اوج شکوفایی تاریخی خود را در قالب شعر متعهد و آزمون پیروزمندان پایداری و مقاومت به جهانیان عرضه کرده است (۴).

باور مردمی یا فولکلور^۱ دربرگیرنده افسانه‌ها، داستان‌ها، اشعار، موسیقی، تاریخ شفاهی^۲، ضرب‌المثل‌ها، هزلیات، باورهای مردمی دربارهٔ بخت و شگون و چشم زخم، لالایی مادران، پایکوبی بومی، آیین‌ها، شیوه‌ها و سنت‌ها ست و همواره مملو از روح ستیز با استبداد و سیاهی و پایداری در برابر ظلم است.

ترانه‌های بومی^۳ بخش جدایی ناپذیر از فرهنگ بومی و مردمی را می‌سازند. آنها یادآور اندوه و امید و رنج و شادی یک تیره و تبار و گروهی هستند که در یک زیست‌بوم زندگی می‌گذرانند. شایان یادکرد است که ترانه‌های مردمی تنها به ترانه‌های کهن و سرایندگان نیاموخته و آموزش ندیده مرزبندی نمی‌شود. شاعران بزرگ نیز گاهی ترانه‌هایی مردم پسند و با درون مایه‌های مردمی و کوچه بازاری می‌سرایند (۱ و ۲).

انتقال ارزش‌های آن به نسل‌های آینده گام‌های مؤثری بر دارند آن چنان که اشعار این استان سال‌ها قبل از شروع جنگ شعر و شاعری در کشور را تحت تاثیر خود خود قرار داده است. ترانه‌هایی مانند جومه نارنجی با لهجه محلی شوشتری و لب کارون از جمله آثاری است که پس از سال‌ها هم‌چنان مورد توجه همه فارسی‌زبانان است. آن‌ها نغمه‌ها و آواها و نواهایی را به مردمانشان هدیه دادند که سالیان سال است مونس شادی‌ها و همدم غم‌های این سرزمین است. اشعاری با پشتوانه‌ای غنی از تمدن که پروراندن فرهنگ و سنت‌ها را به دنبال داشته است. شعر خوزستان^۶ و ادبیات شفاهی آن در پیوند با محیط منحصر به فرد آن قرار دارد. مضامین موجود در اشعار فولکلور خوزستان درباره جنگ بیانگر پیشینه ادبیات شفاهی، فرهنگ، تاریخ، جغرافیا و زایش شعر متعهد و ملتزمی است که مقاومت و پایداری مردم این خطه را در دوران جنگ نشان می‌دهد. در ادامه مهم‌ترین مولفه‌های موثر بر فولکلور، باور مردمی و ادبیات شفاهی استان خوزستان ارایه می‌شود:

• زبان و گویش

استان خوزستان به علت وسعت زیاد دارای اقوام مختلف و به تناسب گویش‌های زیبا با ادبیات عامیانه و قدمت و اصالت چند هزار ساله می‌باشد. «ادبیات عامیانه اثر مردمانی بی‌سواد یا کم‌سواد و غالباً شفاهی، می‌باشد که از جهت ساختار و محتوا، با ادبیات سنتی مکتوب فارسی متفاوت است. آن‌چه مسلم است زبان ساده، لحن عامیانه، حالات و اندیشه‌های عوام در این ادبیات نمایان است.»^(۷) بنا بر پژوهش‌های شفاهی انجام‌شده از جمعی از گویش‌وران شهرستان‌های مختلف استان در خصوص غنای این زبان و گویش‌ها به این نتیجه رسیده‌ایم که ادبیات عامیانه خوزستان به واسطه پشتوانه غنی چند هزار ساله سرلوحه شعر متعهد و ملتزم دفاع مقدس بوده است. بجز قدمت و اصالت گویش‌های بختیاری و زبان عربی برای نمونه «زبان مردم شوشتر بازمانده از زبان خوزی است، زبانی هم پایه زبان اوستایی، دری، سغدی و فارسی قدیم؛ زبانی که در دوران هخامنشی، اشکانی و ساسانی بر زبان مردم این خطه جاری بوده و اکثر الواح تخت جمشید به آن زبان نگارش یافته است.»^(۸) بر اساس یافته‌های این پژوهش اقوام عرب، بومیان محلی و لرهای استان به ترتیب بیش‌ترین تراکم جمعیتی از نظر انواع زبان و گویش‌های رایج در استان خوزستان را دارند. ارتقاء جایگاه شعر ملتزم و پرورش مضامین شعر متعهد در دوران دفاع مقدس^۷ به تناسب بر عهده این زبان و گویش‌های رایج بوده است.

• موسیقی

نگاهی به تاریخچه موسیقی استان خوزستان بیان‌گر غنای موسیقایی در نواهایی است که به وسیله مردم و هنرمندان از نسلی به نسل دیگر منتقل شده و انتقال دهنده ارزش‌های جامعه بومی و سنتی این استان است. با آغاز جنگ تحمیلی و آغاز نبردی نابرابر نقش موسیقی توامان با شعر به عنوان عاملی روحیه‌بخش در خوزستان مورد توجه قرار گرفت. آن‌چه که از این هنر بومی و محلی با قدمتی دیرینه در شعر متعهد و ملتزم جنوب دوران دفاع مقدس کاربرد داشت و نقش‌آفرینی کرد، با

«پایداری حرکتی است برای مقابله با ستم‌ها، تجاوز و اشغالگری و ادبیات پایداری نیز ادبیاتی است متعهد که آینه تمام‌نمای پایداری قهرمانانه یک ملت در برابر ستم و اشغالگری است.»^(۴) با توجه به جایگاه و نقش تعیین‌کننده سرزمین و مردم خوزستان، در هشت سال دفاع مقدس پر واضح است که مردم این خطه ید طولایی در مقابله با ظلم ستیزی و دفاع از وطن داشته‌اند. در این پژوهش مستقل که در ارتباط با ویژگی‌های برجسته اشعار فولکلور مبتنی بر جنگ خوزستان، انجام پذیرفته‌است، تاثیر صبغه‌های اجتماعی، اقلیمی و فرهنگی با نمادهایی که از طریق تصاویر شعری مخصوصاً ادبیات شفاهی وارد زندگی روزانه مردم شده‌است به روشنی بازشناسی و بیان شده‌است. بنابراین هدف این پژوهش یافتن مولفه‌هایی اخلاقی چون التزام و تعهد در ادبیات شفاهی و فولکلور مرتبط با جنگ استان خوزستان است.

خوزستان و جنگ

تاریخ پر فراز و نشیب خوزستان که هر از چند گاهی مورد تهاجم دشمنان داخلی و خارجی قرار می‌گرفت، نشان می‌دهد مردم این استان ترجیح می‌دهند با ابزار جنگی به خوبی آشنا بشوند و به‌جز در جنگ‌ها از امتیازات این ابزارها برای شکار و امنیت نیز بهره‌مند گردند. تیر اندازی، اسب سواری و استفاده از دیگر ابزارهای جنگی در میان قبایل خوزستان مخصوصاً عشایر عرب و بختیاری جزئی از افتخارات محسوب می‌شود و آموزش و انتقال تجربه از بزرگان طوایف، به نسل جدید همواره مورد توجه بوده‌است.

«باید برای جنگ

از لوله تفنگ بخوانم

با واژه قشنگ»^(۵)

نظر به اهمیت این موضوع واژه‌ها و مضامین مرتبط در آثار شاعران مخصوصاً شعر شاعران محلی سرا ظهور می‌یابد. این نوع از شعر با پرورش روح واژگانی چون تفنگ، فشنگ، و ... تبدیل می‌شود به فرهنگی تاثیر گذار در شعر متعهد و ملتزم و بازتاب آن در مقاومت توانسته است یکی دیگر از ارکان خواستگاهی این‌گونه ادبی در دوران هشت سال دفاع مقدس را شکل دهد.

فولکلور، باور مردمی و ادبیات شفاهی استان خوزستان

ادبیات شفاهی و تداوم یافتن بخش بزرگی از زبان و گویش‌های عامه اقشار مختلف مردم، نمادی است شفاف از بازیابی روحیه حماسی در دفاع از وطن در سرودهای بومی است. «بومی سرود به اشعاری گفته می‌شود که شاعران محلی به گویش بومی و با ذوق روستایی‌شان در قالب‌هایی چون قصیده، غزل، مثنوی و یا حتی دوبیتی می‌سرایند. بومی سرود بخشی از فولکلور مهم بشری و ادبیات شفاهی است که اغلب مخاطبان آن روستاییان و عشایر هستند.»^(۶) مردم و شعرای محلی سرای این خطه از گذشته تا کنون موفق شده‌اند در احیا این آثار و

پژوهش های انجام شده در این عرصه کسی که می خواهد شعر دفاع مقدس را بشناسد، بی نیاز از شناخت شعر متعهد و ملتزم خوزستان که از ترانه های بومی و محلی مایه گرفته نیست.

«حلاه الرجل صاحب یشد حزام / و بكل المور یكون اشد صرغام / یحضر بالقضایا و یشفی الالام / الصاحب یو کف حیدومه.» (۱۱). ترجمه : جلوه مرد به آن است که کمر همت و پایداری ببندد و در همه موارد هم چون شیر مقاومت کند. / او باید در صحنه باشد و قضایا را دریابد و راهگشا باشد. او باید سپر بالای یار باشد.

آن چه مسلم است نهادینه شدن ترانه هایی که بیان گر هویت تمامیت ارضی مردم خوزستان بوده است در زندگی اجتماعی و اقتصادی مردم این دیار قبل از آغاز دفاع مقدس، به کارکرد مهم این اشعار همزمان با آغاز حملات دشمن قالبی نو داده و واژگان شعر ملتزم و متعهد جنوب را تا مشرق، مغرب و حتی شمال کشور گسترده گسیخته و شعر و شاعری را در کشور تحت تاثیر قرار دهد.

• ضرب المثل ها یا کنایه ها

از آن جا که امثال و حکم و یا ضرب المثل های^{۱۲} مردم این خطه، بخش مهمی از ادبیات مردم خوزستان را در برگرفته و برآمده از آداب و راه و رسم زندگی این مردم بوده است، می توان گفت آداب و رسوم اجدادی و معتقدات و حتی افسانه های پیشینیان را در بر می گیرد، این جملات کوتاه که از اندیشه و علم مردمی پدیدار می شود، میراث ماندگار نسل های پیشین را سینه به سینه و نسل به نسل به ما انتقال داده است. با توجه به این نکته که ضرب المثل ها، یکی از بهترین راه های شناخت ادبیات شفاهی یک ملت محسوب می شوند در نتیجه، وسیله مناسبی برای شناخت یکی دیگر از ارکان تعهد و التزام در شعر منظوم مردم جنوب است. «هر که دارد هوس کرب و بلا بسم الله» این مصرع که در چاووش خوانی های رزمندگان عازم به خط مقدم جبهه ها خوانده می شد، از خطبه امام حسین (ع) هنگام خروج از مکه برگرفته شده است. حضرت در آن موقعیت فرمود: «هر که می خواهد خون خود را در راه ما نثار کند و آماده حرکت است، همراه ما در مسیر کوچ گام نهد.» این ضرب المثل که از اشعار متعهد عاشورایی در دوران دفاع مقدس گرفته شده است به زیارت، ایثار، جانبازی و آمادگی برای شهادت، مقاومت و پایداری در برابر دشمن اشاره دارد.

مسلماً «بخشی قابل توجه از ادبیات عامیانه ضرب المثل هایی است که بر زبان عوام جاری است و بسیاری از آن ها منظوم یا جمله هایی آهنگین و مسجع است.» (۱۲). «لقد ذل من بالثعالب» (خوار شد آن - که بر سرش روبهان ادرار کنند کنایه از حقارت و تحقیر در برابر ظلم) .مسلماً با توجه به غنای تاریخی ضرب المثل های استان، محتوا و اندیشه هایی که متأثر از گذشته غنی ادبیات و تعامل ناگسستی میان جامعه، مردم، عامیانه های ادبی، منظوم و شاعران صورت گرفته است از گذشته تا کنون هم چنان نظام بخش محتوای شعر ملتزم و متعهد بوده است.

موسیقی شاد جشن ها آغاز شد. این نوع از موسیقی در آئین هایی هم - چون عروسی ها، جشن ها و مولودی خوانی و ... مردم را همراهی کرد. از دیگر انواع موسیقی می توان به موسیقی حزن و اندوه که در سوگواری ها، تعزیه و مویه خوانی، اشاره کرد آن چه که بواسطه آن فضا احساسی و آلام مردم تسکین داده می شد. این نوع از موسیقی با توجه به شرایط جنگ و افزایش ویرانی ها و شهادت غیر نظامیان در حملات ناجوانمردانه به شهرها در دوران دفاع مقدس گسترده تر شد. از دیگر انواع موسیقی این خطه موسیقی مذهبی است که شامل نوحه، مرثیه خوانی و ... نواهایی که به هنگام آیین های مذهبی و تلاش برای امرار معاش و کار زمزمه می شد و در دوران دفاع مقدس به شیوه ای جدید آن چنان کاربردی و تاثیر گذار شد، که برای نخستین بار با ابداع و گاه الگوبرداری از انواع آهنگ ها و ملودی های محلی، عربی، دزفولی، شوشتری و بختیاری در جبهه های نبرد خوزستان اجرا شد. نمونه واضح آن نوحه «ای جان نثاران حسین یارتان» است که به درستی برگرفته از یک ترانه شاد بختیاری به نام «چل چله باد شمال» بوده که مردم خوزستان سال ها قبل از آغاز جنگ تحمیلی با آن خاطره داشتند و آن را در جشن ها، مولودی و مراسم شادی مخصوصاً در جشن عروسی می خواندند.

• قصه ها و افسانه ها

تاریخ هشت ساله دفاع مقدس ادبیات داستانی در کنار شعر بازتابی از وقایع جنگ هشت ساله بوده است. نگاهی گذرا به ریشه های زبان خوزی و آشنایی با قصه های نهادینه شده در میان اقوام مختلف این استان بوضوح بیان گر مضامین متعهد^{۱۳} و ملتزمی مانند دعوت به مقاومت و توصیف حماسه های برگرفته از استوره ها می باشد. بهره مندی از الگوها و باورهای مذهبی^{۱۴} اعتقادی و دینی، اساطیر شاهنامه^{۱۵} و قهرمانان ملی بجزء الگو پذیری، همواره مضامین شعر متعهد و ملتزم را در قصه ها استحکام بخشیده است. داستان های قهرمانی برگرفته از اسطوره های ملموس ملی و مذهبی و انطباق این داستان ها با زندگی نامه های شهیدانی مانند محمد «جهان آرا» و نقش او در دفاع از خرمشهر بیان گر این نکته است که داستان های بومی^{۱۶} استان خوزستان بواسطه برخورداری از مضامین متعهد هم راستا با شعر توانسته است بنیاد این - گونه ادبی را غنی تر ساخته و در تاریخ ادبیات پایداری کشور نقش ارزنده ای داشته باشند (۹).

• ترانه ها

آن چه مسلم است ترانه ها بخشی از زندگی مردم خوزستان است که همواره بر زبان آن ها جاری بوده است. «اشعار عامیانه به زبان فارسی را، که بر زبان عامه مردم جاری است، ترانه و تصنیف نیز می گویند.» (۱۰). یکی از ترانه های حماسی ماندگار که برای بسیاری از مردم ایران خاطره انگیز است و جنگ را به یاد آن ها می آورد «دایه دایه وقت جنگه» می باشد. این ترانه که در سال های پیش از انقلاب در میان مردم خوزستان بسیار متداول بوده، در سال های جنگ، به عنوان یکی از رموز مقاومت و پایداری مردم به نیکی ایفای نقش نمود. بر اساس

• لالایی‌ها

بخشی از ادبیات منظوم^{۱۳} و متعدد مردم خوزستان در نوای لالایی‌ها جاری است آنچه که یادگار ادبیات عامیانه مردم این خطه باقی خواهد ماند. «هدف همه این ترانه‌ها تقویت و به‌کارگیری حافظه، بروز خلاقیت و پرورش عواطف و احساسات کودک است.» (۶). جمع‌آوری لالایی‌هایی که با موسیقی خاص به گوش همه فرزندان استان آشناست و این را مدیون طنین مقاومت جاودانه‌ایی هستیم که کودکانمان هم-چنان از این نواها گرفته و می‌گیرند.

«لالا لالاگل خشخاش / بابات رته (رفته) خدا همراهش»

ابعاد ماندگاری و تاثیر این نواها در شعر ملتزم و متعهد زمانی مشخص شد که هم‌زمان با آغاز جنگ، دشمن وارد یکی از روستاهای خوزستان به نام ابوحمیظه در نزدیکی‌های شهر سوسنگرد می‌شوند. این روستا نمونه‌ای مشهود جزاء کل و تاثیر لالایی‌های خوزستان بر شعر ملتزم و متعهد دوران جنگ تحمیلی است. مستندات باقی مانده بیان‌گر مقاومت روستاییان تا زمانی است که آواز لالایی مادران روح زندگی را در کالبد روستا می‌دید. این روستا با خاک یکسان شد و نود درصد مردانش قتل‌عام شدند؛ اما با گذشت بیش از سی سال از پایان جنگ شواهد معجزوار تاثیرات لالایی‌ها و نواهای ماندگار در دوران جنگ هشت ساله هم‌چنان مورد توجه پژوهش‌گران و مستند سازان است.

«لالالالا لالاش می‌باد/صدا کُوشو (کفش‌های) باباش می‌باد»، لالالالا خبر اُومد/که بابات از سفر اُومد«لالالالا گل پسته/بابات اومد قطار (وسيله ای که فشنگ‌ها را آن می‌گذارند) بسته/ قبای زرد زنگاری برش بو (بر تن کرده) /تفنگ لوله مرواری کولش بو»، «لالالالا لالایی/امان از جبر دنیایی»، «لالالالا گل انجیر/بابات را کردنش زنجیر. » «لالالالا گل نعنا/آفات رفته خدا همراه»، «لالالالا گل نرگس/نبینم داغ تو هرگز/نه داغ تو نه از بابات/نه از دایی بلندبالات»، «لالا لالای سیاه دونه/که بابات تو بیابونه/بخونم سوره یاسین/که تا بابات بیاد خونه. «لالایی نخستین بینشی است که مادر از جهان اطراف به ناخودآگاه کودک می‌دهد و به نظر پژوهش‌گران می‌تواند در شناخت جهان اطراف، کیفیت زندگی و هم‌چنین آموزش‌های زبانی در ذهن کودک اثرگذار باشد. دللول یلوگد بینی دللول / عَدُوک عَیْلُ و ساکن الچول لالایی فرزندان لالایی / (از خداوند می‌خواهم) دشمن بیمار و آواره صحرا (بدون بازگشت بشود) .

• فرهنگ و آداب و رسوم

تنوع فرهنگی و تعدد اقوام مختلفی هم‌چون: عرب زبانان، بختیاری‌ها، بهبهانی‌ها، دزفولی‌ها، شوشتری‌ها و بندرنشینان حاشیه خلیج فارس، مجموعه‌ای متحد و در عین حال گوناگون از فرهنگ^{۱۴}، گویش، آداب و سنن، مناسک و مراسم را به‌وجود آورده است که در صور گوناگون، با ویژگی‌های بومی - فرهنگی، خوزستان قابل توجه و بررسی است. با نیم‌نگاهی به دوره جنگ تحمیلی و پیامدهای آن یکی از جنبه‌های آداب و رسوم متداول میان مردم این خطه که با تاثیر مستقیم در شعر متعهد و ملتزم موجبات حماسی سازی، را فراهم و شعر متعهد و ملتزم را تداوم

و یاری‌گر مردم خوزستان بوده است. «در جشن‌ها و ماتم‌ها، شکره‌ها و تقدی‌ها، حماسه‌ها و حسرت‌ها، وصال‌ها و هجران‌ها این شعر بوده که به یاری مردم شتافته است.» (۱۳). سیر تحولات فرهنگی و آداب رسوم جاری و ساری در شعر خوزستان یکی دیگر از ارکان التزام شعر دفاع مقدس است که در امتداد تبدیل فرهنگ به کلام موفق عمل نموده و به همین واسطه در دفاع از وطن هدفمند بوده و ارتقای جای-گاهش در شعر ملتزم و متعهد جنوب در کنار هویت بخشی به تمامیت ارضی اثبات شده است.

«ما تَخَلَى المَلَاعِبِ مِنَ اَهْلِیْهَا / نَفْجُومِ وَ کَلِّ وَ کِتِّ در الی ضاویها / معموره الاهل و الزلم تحمیهها / منظوره ثبات اللعب.» (۱۳). میدان‌گاه‌ها هرگز از میدان داران تهی نمی‌گردند. ستارگان همیشه ماه را در کنار خویش دارند این سرزمین آباد است و دلیر مردان پاسداریش می‌کنند، چهار گوشه میدان حفاظت می‌شود .

• بازی‌های محلی

استان خوزستان به واسطه تمدن درخشان و دیرینه خود در شکل‌گیری و نگه‌داشت بازی‌های سنتی قدمتی طولانی دارد. "کودکان بسیاری از اصول ارزشمند اخلاقی^{۱۵} و اجتماعی مانند از خود گذستگی، کمک به دوستان، صبر و مقاومت، رعایت حقوق دیگران، تفاهم، همکاری، اتحاد، و ... را از بازی می‌آموزند. « (۱۴). بنابراین «فرزندان شما در بازی با همسالان افزون بر لذتی که می‌برد نقش‌هایی را بر عهده می‌گیرد که در زندگی آینده به او کمک خواهد کرد.» (۱۴) بازی‌های بومی و محلی استان خوزستان به عنوان گنجینه‌ای از باورهای فرهنگی اقوام این خطه هستند که بیشتر در قالب شعر بومی با گویش‌های مختلف رایج در این استان شناخته می‌شوند. از جمله این بازی‌ها یزله است. این بازی نمایشی جنبه حماسی و پهلوانی دارد که بصورت گروهی اجرا می-گردد. اشعار و حماسه‌هایی که در یزله یا «هوسه» خوانده می‌شود معمولاً توسط شعرای محلی سرای منطقه سروده و بیشتر جنبه حماسی دارد.

صلی علی طه آل‌امین / بر خاندان طاهای امین صلوات بفرست

فی کُلِّ وَقتٍ و حین / اکنون و در تمام اوقات

املاء قلبی بالیقین / قلب من را سرشار از باور و یقین بگردان

ثبنتی علی هذا الدین / کاری کن که من تا ابد بر این دین باقی بمانم

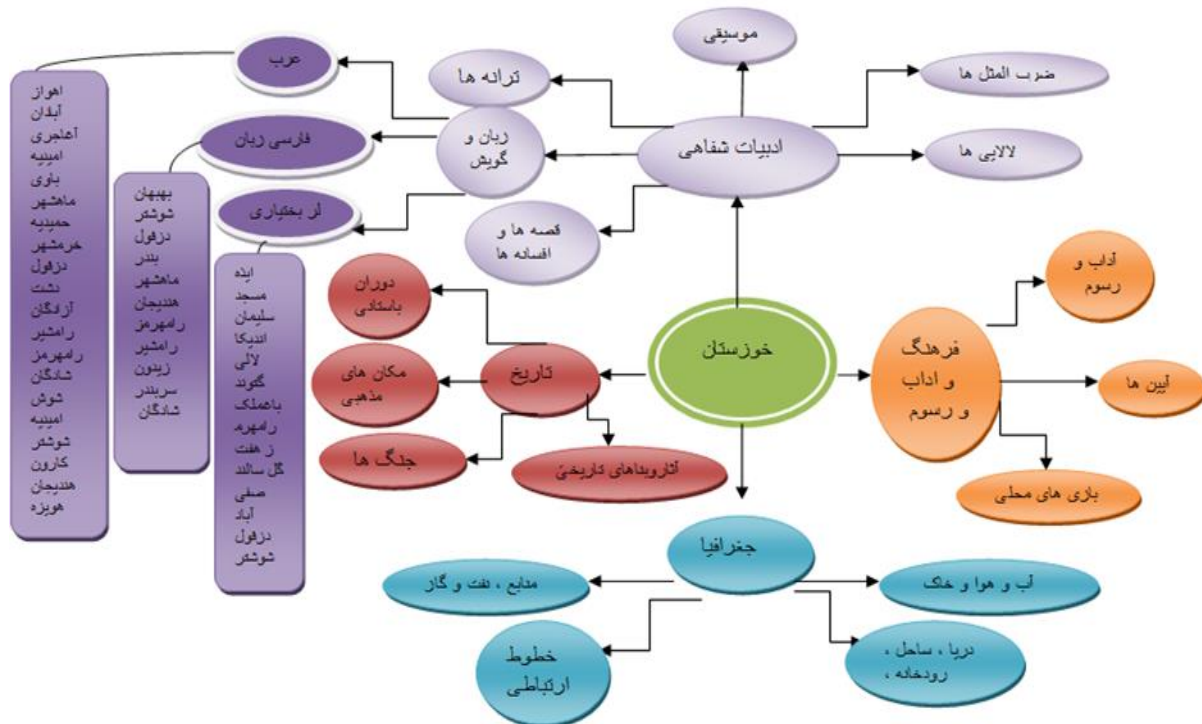
بررسی قدمت بازی‌های بومی و محلی استان خوزستان بیان‌گر این مهم می‌باشد که این بازی‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری مقاومت و پایداری در دفاع مقدس و در نهایت بنیان‌گذاری شعر متعهد و ملتزم جنوب ایفا کرده‌اند. مطالعه ابعاد فرهنگی زندگی شهیدان دانش آموز و نوجوان این خطه مانند بهنام محمدی سیزده ساله، فرحناز بجاری ده ساله و یوسف برتینا و بیان‌گر این ادعا در اثبات و معرفی یکی دیگر از ارکان شعر ملتزم جنوب می‌باشد.

• آیین‌ها

بدون شک حماسه سازی‌های استان خوزستان مرهون نقش پر رنگ آیین‌هایی است که سالیان سال در میان مردم متداول بوده و در

نتیجه گرفت که «آنان با تلفیق تفکر ایرانی با اندیشه های اسلامی به ویژه فرهنگ شیعی و نمادهای عاشورایی هویتی مستقل برای جنگ خلق کردند.» (۱۶). «از جمله آیین های حماسی که نقش تعیین کننده ای در شعر متعهد خوزستان داشته است، شاهنامه و شاهنامه خوانی با قدمت باستانی و گویش شیرین حماسی و تغزلی است. برین برنهادند و برخاستند /ز بهر شبیخون بیاراستند... (نمونه شاهنامه خوانی در مراسم های بومیان استان) بسیاری از زنان و مردان شمال خوزستان حتی کسانی که دانش خواندن و نوشتن نیز محروم هستند، حافظ شاهنامه بوده و روح دلآوری و حماسه را بامضامین بکر شعر متعهد و ملتزم آمیخته و آن را تا به امروز زنده نگه داشته اند. مرا سر نهنان گر شود زیر سنگ /از آن به که نامم برآید به ننگ بدون شک نقش آیین ها در «حماسه های خونبار مردم عزیز خوزستان در خرمشهر، آبادان، سوسنگرد، شوش، دزفول و اهواز هیچ گاه از حافظه تاریخی ملت ایران پاک نخواهد شد حماسه هایی که با تقدیم ۳۳۰۰۰ شهید در تاریخ ثبت شده است اگر نگوییم بی نظر حتما کم نظیر خواهد ماند.» (۱۷). عوامل موثر ادبیات شفاهی مبتنی بر جنگ استان خوزستان در شکل ۱ به تصویر کشیده شده است.

مناسبت های مختلف اجرا شده است. بنابراین می توان نتیجه گرفت پرورش مضامین ماندگار اشعار بر گرفته از آیین ها بازتابی از روح شعر متعهد و ملتزم جنوب بود که در هشت سال دفاع مقدس به زیبایی خودنمایی کرده است. خوزستان دارای اقوام مختلفی است که مهم ترین آن ها گروه های بختیاری، لر، و عرب ها هستند که هر کدام از این ها در سراسر استان پراکنده شده اند و از لحاظ خرده فرهنگ ها شامل متکثرترین استان کشور می باشد. بومیان خوزستان مردم بومی شوشتر، دزفول، بهبهان، ماهشهر، رامهرمز، هندیجان، رامشیر، زیدون و سربندر از بازماندگان مردم شهرنشین استان خوزستان می باشند.» (۱۵). فرهنگ نهادینه شده در آداب و رسوم و آیین های مانند عاشور و شاهنامه خوانی در خوزستان چیزی نیست جزء پرورش ایستادگی، شهادت طلبی، آزادگی، عزت نفس، مبارزه با ظلم و ستمگری و آموختن مواجهه و مقابله با تهاجم که در قالب مضامین شعر متعهد و ملتزم هویدا گشته و استان خوزستان را خواستگاه شعر متعهد دفاع مقدس معرفی نموده است. برپایی عزاداری امام حسین (ع) همه ساله از قدیم الایام توسط هیئت های مذهبی جلوه ای از عزاداری سنتی را در این استان برگزار و مضامینی از التزام و تعهد اشعار بومی و محلی را در قالب عزاداری به نمایش می گذارد. بر همین اساس می توان از تنها استان مرزی شیعه این گونه

نگاره ۱: عوامل موثر ادبیات شفاهی مبتنی بر جنگ استان خوزستان

نیشکر و شکرستان) معرفی نمود. بلکه این نقطه از کشور را به دلیل پیشینه غنی در مقاومت و پایداری مخصوصا در دوران هشت ساله دفاع

نتیجه گیری

خوزستان را نه تنها می توان سرزمین «طلای سیاه» (نفت)، «طلای سبز» (کشاورزی)، طلای سفید (رودخانه ها و تالاب ها) و (مزارع

11. Indigenous stories	داستانهای بومی
12. Proverbs	ضرب المثل ها
13. Poetic literature	ادبیات منظوم
14. Culture	فرهنگ
15. Valuable moral principles	اصول ارزشمند اخلاقی

References

1. Sheibani P, Joukar N, Jafari MM. (2020). Classification of ethical concepts in the Ferdowsi's Shahnameh. *Ethics in Science and Technology*; 14:37-44. (In Persian).
2. Amini D. (2019). Developing emotion-oriented morality through fiction. *Ethics in Science and Technology*; 14 (1):12-18. (In Persian).
3. Sojoudi F. (2006). The structure of sustainability poetry. *Journal of Binab*; 10: 158-163. (In Persian).
4. Parsa SA. (2009). Investigating the reflection of the situation in Palestine in two poems by Jabra Ibrahim Jabra and Mahmoud Darwish. *National Conference on Sustainability Literature, University of Guilan, Guilan, Rasht*. (In Persian).
5. Aminpour G. (1989). *Tanaffose Sobh*. 2nd ed. Iran/Tehran: Soroush Publication. (In Persian).
6. Zolfaghari H, Ahmadi L. (2009). Native typology of Iranian songs. *Literary Research*; 2(6): 143-170. (In Persian).
7. Ripka Y. (2001). *History of Iranian literature from the beginning to today*. Translated by Azhand Y. Iran/Tehran: Gostardeh Publication. (In Persian).
8. Sajadi E. (2014). *Shushtari poetic culture; Description of Shushtari words to poetry*. 1st ed. Iran/Tehran: Potabar Publication. (In Persian).
9. Vatankeh N. (2006). *Abadan, the alley of memories*. 1st ed. Iran/Shiraz: Navid Shiraz Publication. (In Persian).
10. Rahimian A. (2009). Reflections on poetry in the period of sacred defense. *Journal of Fasle Aval*; 3(11): 83-96. (In Persian).
11. Afzali A, Abbasi Montazeri L. (2012). Structure and format of Khuzestan Arabic folk poetry. *Quarterly Journal of Local Literature and Languages of Iran*; 2(1): 1-18. (In Persian).
12. Usefi G, Golbon M, Bahar MT. (2003). *Spring and Persian literature*. 3rd ed. Iran/Tehran: Scientific-Cultural Publication. (In Persian).
13. Hajati O. (2016). *Economic, social and cultural report of Khuzestan province in 2016*. Khuzestan: Khuzestan Management and Planning Organization. (In Persian).
14. Dehnavi H. (2008). *Nasime Mehr*. 2nd ed. Iran/Qom: Khdem Alreza Publication. (In Persian).
15. Mehrabi A, Panahdar Y, Khalafzadeh F. (2015). Analysis of political participation of different ethnic groups (Case study of Khuzestan province). *Quarterly Journal of New Attitudes in Human Geography*; 7(2): 148-168. (In Persian).

مقدس، باید سرزمین طلای سرخ و به همین واسطه خواستگاه مولفه های اخلاقی چون تعهد و التزام در دوران دفاع مقدس نامید. استان خوزستان به چهار دلیل عمده موفق شد در ادبیات شفاهی جنگ نقش اساسی ایفا نماید:

دلیل اول: پیشینه تاریخی، ویژگی های طبیعی و شرایط اقلیمی، فرهنگ و هنر و ادبیات شفاهی هم چنین تعدد اقوام مختلفی که در این خطه زندگی می کنند، مجموعه ای متحد و در عین حال گوناگون از گویش، زبان، آداب و سنن، مناسک و مراسم هایی را متجلی ساخته که در عین زیبایی، در ادبیات شفاهی و فولکلور نمود پیدا کرده است.

دلیل دوم: فولکلور مبتنی بر جنگ خوزستان یکی از جنبه هایی است که به واسطه مولفه هایی نظیر ادبیات شفاهی، فرهنگ، تاریخ و جغرافیا مشمول هویت تمامیت ارضی می شود. قطع به یقین با آغار تهاجم همه جانبه دشمن به خاک استان خوزستان مردم به این نقطه مشترک رسیدند که، هویتشان مورد تهدید و تجاوز واقع شده است، پس مسلما باید برای زنده نگه داشتن آن پایداری و مقاومت نمایند.

دلیل سوم: مطالعه پیشینه تاریخی خوزستان نشانگر بازتاب هویت و نمادهای تعهد و التزام جاودانه مردم خوزستان در ادبیات شفاهی آنهاست.

دلیل چهارم: سمت و سوی تمام ادبیات شفاهی در شکل، قالب، یاد یا نماد خوزستان است.

بر اساس یافته ها و مستندات این پژوهش ساختار پیشینه غنی ادبیات شفاهی خوزستان بیان گر ظرفیت هایی نهفته از هویت و استقلال است که که موجب شد خون هویت و غیرت در رگ های مردم کل کشور بجوشد و خیل عظیمی از ایثارگران و آزادگان همراه مردم بومی به سوی جبهه ها رهسپار شوند و از کیان و هویت خود دفاع کنند و ادبیات شفاهی و فولکلور استان را به مولفه های اخلاقی التزام و تعهد آراسته سازند.

ملاحظه های اخلاقی

موضوعات اخلاقی همچون؛ سرقت ادبی، رضایت آگاهانه؛ انتشار چندگانه و ... در پژوهش حاضر مورد توجه قرار گرفته اند.

واژه نامه

1. Folklor	فولکلور
2. Oral history	تاریخ شفاهی
3. Native songs	ترانه های بومی
4. Resistance literature	ادبیات پایداری
5. Social resistance	مقاومت اجتماعی
6. Poetry of Khuzestan	شعر خوزستان
7. Holy Defense	دفاع مقدس
8. Committed themes	مضامین متعهد
9. Religious beliefs	باورهای مذهبی
10. Myths of Shahnameh	اساطیر شاهنامه

16. Lak M. (2005). National identity in the poetry of sacred defense. National Studies; 22: 111-132. (In Persian).
17. Habibi A. (2014). Khuzestan in the Iran-Iraq war. Tehran: Holy Defense Documentation and Research Center. (In Persian).